

NATURA 2000-HANDLEPLAN 2022-2027

BRABRAND SØ MED OMGIVELSER

NATURA 2000-OMRÅDE NR. N233

HABITATOMRÅDE H233

Miljøministeriet
Miljøstyrelsen

TEKNIK OG MILJØ
Aarhus Kommune

Titel: Natura 2000-handleplan for Brabrand Sø med omgivelser.
Udgiver: Aarhus Kommune og Miljøstyrelsen.
År: 2024.
Forsidefoto: Græssende dyr ved Brabrand Sø – Marianne Popp.
Baggrundskort: Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur.

Må citeres med kildeangivelse.

Foto: Riggær ved Brabrand Sø - Marianne Popp.

INDHOLD

1. Resume	4
2. Baggrund	5
2.1 Den lovgivningsmæssige ramme	6
2.2 Miljøvurdering af handleplanerne	6
3. Gennemførelse af Natura 2000-handleplan for sidste planperiode	8
3.1 Redegørelse for gennemførelse af sidste Natura 2000-handleplan	8
3.2 Foreløbig vurdering af gennemførelse af sidste Natura 2000-handleplan	10
4. Behov for indsatser	11
5. Indsatser fordelt på aktør	13
6. Prioritering af den forventede indsats	14
7. Forventede initiativer og plan for interessentinddragelse	16
Bilag:	
Kortbilag og udpegningsgrundlag	17

1. RESUME

Handleplanen for Natura 2000-område nr. 233 Brabrand sø med omgivelser beskriver den indsats, der skal igangsættes i Natura 2000-området inden udgangen af 2027 - dog udgangen af 2033 for de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer. Natura 2000-området består af H233 Brabrand sø med omgivelser.

Det overordnede mål for området er beskrevet i afsnit 3.1 i Natura 2000-planen og de konkrete mål i afsnit 3.2. Generelt gælder for dette område, at den samlede forekomst af naturtyper og arters levesteder i Natura 2000-området, uanset om de er kortlagt, skal være stabil eller i fremgang, såfremt de naturgivne forhold giver mulighed for det. Målsætningerne konkretiseres i Natura 2000-planens afsnit 4.1 og 4.2 i form af nogle generelle og områdespecifikke retningslinjer for indsatsprogrammet.

Hovedformålet med indsatserne i perioden 2022-27 er:

1. Fokus på mere naturlige processer og naturens robusthed
2. Sikre og forbedre tilstanden af den eksisterende natur og levesteder
3. Bekæmpe invasive arter

Indsatsen i denne planperiode er rettet mod en fortsat indsats og sikring mod en hensigtsmæssig drift og pleje af naturtypen "rigkær".

Indsatsen udføres både på offentlige og private arealer i området. Projekter på private lodsejeres arealer gennemføres i videst muligt omfang gennem frivillige aftaler. Der findes blandt andet en række understøttende tilskudsordninger, som kan søges gennem Landbrugsstyrelsen og Miljøstyrelsen, samt midler til Life-projekter som medfinansieres af EU.

Natura 2000-området har et areal på ca. 521 ha. Natura 2000-området er beliggende i Aarhus ådal og består af de to store næringsrige søer Brabrand Sø og Aarslev Engsø samt den omgivende vådbundsvegetation, som rummer flere rigkær og mindre skovpartier.

Brabrand sø er en naturligt næringsrig sø, som tidligere har huset en rig flora af undervandsplanter samt store bestande af vandinsekter og forskellige rovfisk. Belastning med næringsstoffer fra landbrug og tidligere tilledninger af spildevand har medført, at søen nu har ringe sigtddybde og et begrænset indhold af karakteristisk undervandsvegetation.

Langs bredden af søerne ligger flere rigkær, hvoraf enkelte stadig indeholder sjældne planter, karakteristiske for naturtypen, som f.eks. fredede orkidearter. Langs Brabrand Sø findes desuden enkelte småskovpartier med bøge-, ege- og elle- og askebevoksninger.

Området har stor betydning både som ynglelokalitet og som rasteområde for en lang række fuglearter.

Brabrand sø, Årslev Engsø og de nærmeste omgivelser er omfattet af en fredning.

Natura 2000-område nr. 233 "Brabrand Sø med omgivelser" indgår fra oktober 2022 – til oktober 2027 i EU-projektet UrbanLifeCircles (PROJECT 101074453 – LIFE21-NAT-EE-UrbanLifeCircles), som hen over de næste fem år skal bidrage til at forbedre biodiversiteten i området. Indsatserne spænder fra høslæt i tilknytning til rigkær, foryngelse af tagrør af hensyn til rørskovens fugle og afprøvning af hegnings-

metoden "No-fence". Der er således ikke sket indsatser i regi af EU-projekter i perioden 2016-2021.

Natura 2000-området afgrænses som vist på kortet neden for.

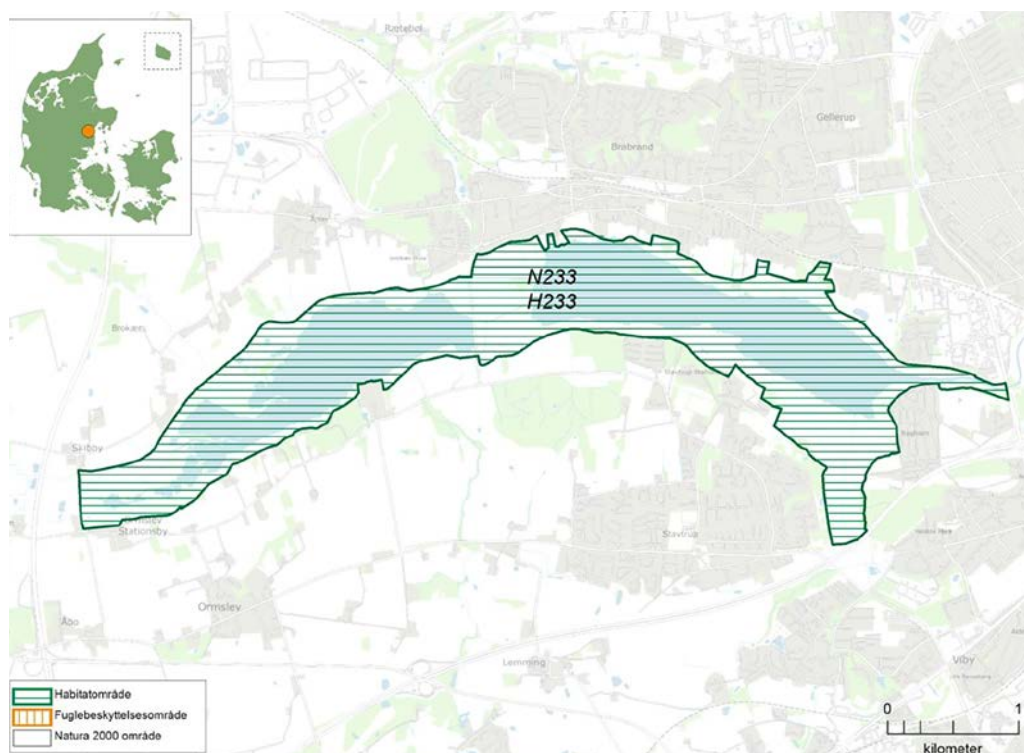
2. BAGGRUND

Miljøstyrelsen har udarbejdet Natura 2000-planer for 257 Natura 2000-områder, som indgår i den danske del af det europæiske Natura 2000-netværk. Planerne beskriver målene for det enkelte Natura 2000-område og fastlægger de indsatser, der skal ske ind en for planperioden 2022–27. Natura 2000-planerne kan ses på Miljøstyrelsens hjemmeside [Miljøstyrelsen](#).

Ud fra Natura 2000-planerne er der udarbejdet Natura 2000-handleplaner for de enkelte Natura 2000-områder. Handleplanerne skal medvirke til at gennemføre Natura 2000-planerne for de enkelte områder. Denne handleplan er udarbejdet af Aarhus Kommune og Miljøstyrelsen på grundlag af Natura 2000-plan for H233 Brabrand sø med omgivelser.

Hver kommune er ansvarlig for de dele af handleplanen, der vedrører kommunens geografiske område på land og kommunens kystnære områder. Kommunerne er ansvarlige for, at handleplanerne gennemføres inden udgangen af 2027. Miljøstyrelsen er ansvarlig for at udarbejde en skovhandleplan for de skovbevoksede, fredskovspligtige Natura 2000-arealer med skovhabitatnatur inklusive arealer nævnt i skovlovens §28 (herfra omtalt som skovbevoksede, fredskovspligtige arealer). Der skal gennemføres en planlægning hvert 12. år, som rammer denne planperiode. Miljøstyrelsen er ansvarlig for, at indsatserne på de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer gennemføres inden udgangen af år 2033.

Kommunernes handleplan og Miljøstyrelsens skovhandleplan sammenskrives og udmøntes i denne samlede Natura 2000-handleplan.

Kortet viser Natura 2000-områdets afgrænsning. Natura 2000-område N233 Brabrand Sø med omgivelser.

Kilde: Kort fra Miljøstyrelsen - basisanalyse 2022-2027.

2.1 Den lovgivningsmæssige ramme

Den lovgivningsmæssige baggrund for handleplanerne findes i:

- miljømålsloven (lovbekendtgørelse nr. 692 af 26. maj 2023)
- naturbeskyttelsesloven (lovbekendtgørelsen nr. 1392 af 4. oktober 2022)
- bekendtgørelse om kommunalbestyrelsernes Natura 2000-handleplaner (bekendtgørelse nr. 944 af 27. juni 2016)
- bekendtgørelse af lov om skove (lovbekendtgørelse nr. 690 af 26. maj 2023)
- bekendtgørelse om tilvejebringelse af Natura 2000-skovplanlægning (bekendtgørelse nr. 946 af 27. juni 2016).

Det er kommunalbestyrelsen, der er ansvarlig for at gennemføre Natura 2000-planen på de privatejede arealer. Dog er det Miljøstyrelsen, der er ansvarlig for de privatejede, skovbevoksede, fredskovpligtige arealer. Offentlige lodsejere er ansvarlige for at gennemføre Natura 2000-planen på deres egne arealer.

Handleplanen skal ifølge lovgivningen indeholde nedenstående:

- En prioritering af myndighedens forventede forvaltningsindsats i planperioden på baggrund af en opgørelse af behovet for konkrete forvaltningstiltag.
- De forventede initiativer, som myndigheden vil tage for at gennemføre Natura 2000-handleplanen, herunder en plan for interessentinddragelse.
- En oversigt over fordelingen af indsatsen mellem kommunale myndigheder, Miljøstyrelsen og offentlige lodsejere.
- En redegørelse for gennemførelsen af handleplanen for den forudgående 6 års periode (dog 12 års periode for de skovbevoksede, fredskovpligtige arealer), der gør det muligt at vurdere, i hvilket omfang Natura 2000-handleplanen er gennemført for den forudgående periode.

Handleplanen skal ikke omfatte offentligt ejede arealer, hvis der for disse arealer er udarbejdet/udarbejdes en plan for forvaltningsindsatsen, der er i overensstemmelse med de fastsatte mål for naturtilstanden i Natura 2000-planen. Der indsættes et resumé af de offentlige planer i handleplanens bilag.

Handleplanen skal være så konkret, at dens gennemførelse kan vurderes. Dog må handleplanen ikke foregribe det præcise indhold af de aftaler eller afgørelser, der træffes i forhold til den enkelte lodsejer i forbindelse med gennemførelsen af handleplanen.

Handleplanen skal i samspil med vandplanlægningen realisere Natura 2000-planen for så vidt angår vandbehov for de naturtyper, som er direkte afhængige af et vandøkosystem. Natura 2000-planens mål om forbedret vandkvalitet i større søer, vandløb, fjorde og kystvande realiseres gennem indsatsen i vandplanlægningen og skal ikke indgå Natura 2000-handleplanerne.

2.2 Miljøvurdering af handleplanerne

Natura 2000-handleplanerne er en type af planer, som kan være omfattet af krav om miljøvurdering i henhold til Bekendtgørelse af lov om miljøvurdering af planer og programmer og af konkrete projekter (VVM) (lovbekendtgørelse nr. 4 af 3. januar 2023) – herefter refereret til som miljøvurderingsloven.

Ved vurderingen af om en handleplan er omfattet af Miljøvurderingsloven ses på kriterierne i lovens § 8. Erfaringsmæssigt er der en del handleplaner, som ikke vil være

omfattet af miljøvurderingsloven. Det afhænger dog i alle tilfælde af det konkrete indhold af handleplanen, og der skal derfor altid foretages en særskilt vurdering for hver plan.

Denne handleplan er blevet vurderet i forhold til, om den er omfattet af miljøvurderingsloven. Det er vurderet, at den ikke er omfattet af miljøvurderingsloven og der dermed ikke skal udarbejdes miljøvurdering af handleplanen.

Der er vurderet på, om handleplanen sætter nye rammer for fremtidige anlægstilladelser, eller om den vurderes at kunne påvirke internationalt udpegede naturbeskyttelsesområder væsentligt jfr. miljøvurderingslovens §8.

Det er myndighedens vurdering, at handleplanen ikke sætter nye rammer for fremtidige anlægstilladelser.

Det er myndighedens vurdering, at handleplanen er undtaget fra habitatdirektivets artikel 6, stk. 3 og dermed fra vurdering efter miljøvurderingsloven, fordi planerne er "direkte forbundet med eller nødvendige for lokalitetens forvaltning" jfr. artikel 6, stk. 3, 1. pkt. Handleplanen anses som direkte forbundet med og nødvendig for Natura 2000-områdets forvaltning.

For samtlige Natura 2000-planer er der foretaget en strategisk miljøvurdering (SMV). Natura 2000-planerne og de tilhørende miljøvurderinger kan findes på Miljøstyrelsens hjemmeside under Natura 2000, tredje generation planer (2022-2027).

Foto: Ellesump ved Brabrand Sø - Carsten Monsrud.

3. GENNEMFØRELSE AF NATURA 2000- HANDLEPLAN FOR SIDSTE PLANPERIODE

3.1 Redegørelse for gennemførelse af sidste Natura 2000-handleplan

Handleplanerne for anden planperiode har været gældende siden udgangen af 2017. Kommunen har i den mellemliggende periode arbejdet for at gennemføre den indsats, der blev beskrevet i Natura 2000-planen for planperioden 2016-2021. For de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer har Miljøstyrelsen arbejdet for at gennemføre indsatserne, der blev beskrevet i første generation af Natura 2000-planen fra 2010-2015 og videreført i anden planperiode 2016-2021.

Det er muligt at få et samlet overblik over tilskudskompenserede indsatser i Natura 2000-områderne i "Sammenfatning af Natura 2000-planerne 2022-2027" på Miljøstyrelsens hjemmeside.

Nedenstående tabeller viser en oversigt over de realiserede, påbegyndte og planlagte projekter inden for Natura 2000-området.

	Indsats	Kommunalt ejet	Privatejet
Aarhus Kommune	Græsning i rigkær	Ca. 4,4 ha	3,0 ha
	Rydning i rigkær	Ca. 0,9 ha	0,1 ha
	Høslæt i rigkær	Ca. 1,2 ha	0,2 ha

Tabel 1: Følgende indsatser er finansieret via kommunernes egne midler eller DUT-midler.

Rydning angivet i tabel 1 indbefatter genrydninger i rigkær, som vedligeholder allerede udførte indsatser.

I nedenstående tabel 2 ses overblik over de tiltag, der er igangsat eller gennemført i perioden 2010 – 2019, og som er finansieret via landdistriktprogrammet – tallene stammer fra Basisanalyse 2022-2027, Miljøstyrelsen. En ny opgørelse per 14. december 2023 angiver at 113 ha inden for Natura 2000-området fortsat er dækket af aftaler om "Pleje af græs og naturarealer" fordelt på 80 ha kommunale og 33 ha private arealer. De indgåede græsningsaftaler understøtter naturplejen i områdets rigkær.

	Indsats	Areal (ha)
Aarhus Kommune	Pleje af græs og naturarealer	115
	Forberedelse til afgræsning	18

Tabel 2: Følgende indsatser er finansieret gennem landdistriktsmidler eller anden finansiering og gælder arealer, der ikke er skovbevoksede, fredskovspligtige arealer i perioden 2010-2019.

Skovbevoksede, fredskovspligtige arealer følger en 12 års-cyklus, og første planperiode for disse løber således fra 2010 til 2021. Tabel 3 neden for viser status for de gennemførte eller igangværende indsatser i perioden 2010-2021 beliggende i kortlagt habitatskov inden for Natura 2000-området. Indsatserne er opgjort på indsatstype. Der kan være gennemført flere indsatser på det samme areal, hvorved samme areal kan fremgå flere gange (eksempelvis skovnaturtypebevarende drift og pleje forud for urørt skov, eller forbedring af hydrologi på samme areal, hvor der også er udført skovnaturtypebevarende drift og pleje). Indsatsplanerne for arealerne blev først udgivet i skovhandleplanerne i 2012.

Tabel 3 er baseret på tinglyste indsatser såsom urørt skov, på data fra tilskudsordningerne (beror på tilsagnsdata, hvorfor arealet for indsats kan være overestimeret i forhold til den endelige indsats, idet der altid vil være en vis del af de givne tilsagn, der ikke udnyttes). Der kan være usikkerheder i de indhentede data fra tilskudsordningerne fra 2010-15. Miljøstyrelsen har endvidere indhentet data for gennemførte indsatser i habitatnaturtyper på skovbevoksede fredskovsarealer fra offentlige myndigheder, og anvendt data i det omfang, Miljøstyrelsen har modtaget disse.

Indsats	Tilskudsfinansiering på private arealer ¹ (ha)	Offentlige arealer ² (ha)	Total (ha)
Forbedring af hydrologi[*]			
Indsatser m.h.p. lysåben^{**}			
Skovnaturtypebevarende^{***}		1	1
Urørt skov			

1 Indsatser på private arealer dækker over indsatser, som er tilskudsfinansierede.

2 Indsatser på offentlige arealer dækker hovedsageligt over indsatser gennemført via lodsejeres egne midler, men kan også være dækket af tilskudsordninger.

* Forbedring af hydrologi dækker over lukning af dræn og grøfter samt ophør med vedligeholdelse af afvanding.

** Indsatser for lysåben natur dækker over græsning, hegning og rydning med henblik på lysåben natur.

*** Skovnaturtypebevarende drift og pleje dækker over flere indsatser, heriblandt sikring af naturtyper, træer til naturligt henfald, naturnær skovdrift, rydning af uønsket opvækst, problemarter og invasive arter samt skovgræsning og foryngelse.

Der er ikke udført indsatser for de kortlagte ikke fredskovspligtige privat ejede skovnaturtyper, da arealerne er meget små og i forvejen henligger urørte i naturområderne.

Der er per 1. oktober 2022 igangsat EU Life-projekt Urban LifeCircles. Der er ikke iværksat Life-projekter inden for Natura 2000-området i handleplanperiode 2016-2021.

Ud over de ovennævnte indsatser har myndighederne søgt at gennemføre Natura 2000-handleplanen gennem følgende tiltag:

- Aarhus Kommune har løbende dialog og kontakt med dyreholdere og lodsejere om driften af Natura 2000-området.
- Aarhus Kommune foretager løbende vedligeholdelsesarbejder i forhold til slåning under hegn, opsætning og hjemtagning af fangefolde og solceller.
- Aarhus Kommune har i handleplanperioden 2016-2021 nyhegnet og etableret afgræsning på ca. 25 hektar som led i at udvide og sammenbinde arealet med rigkær samt foretage naturpleje af § 3 beskyttet natur samt fredede arealer.
- Aarhus Kommune har fortsat flerårigt samarbejde med DN Aarhus Ung om supplerende høslæt i tilknytning til rigkær under tilgroning med bestandsdannende star sumpe og høje græsser.
- Aarhus Kommune foretager slåning i tagrør og fjerner opvækst af pil i § 3 beskyttet natur.
- Aarhus Kommune fjerner flodvrag efter oversvømmelser af Brabrand sø og Årslev Eng sø.

- Aarhus Kommune har etableret fast strøm på flere lokationer for at sikre stabil elforsyning til hegninger i området.
- Miljøstyrelsen har finansieret gratis rådgivning hos Dansk Skovforening for ejere af skovbevoksede, fredskovspligtige arealer i Natura 2000-områderne.
- Som opfølgning på skovlovens anmeldeordning for Natura 2000-områderne er der i flere Natura 2000-områder indgået aftaler med private lodsejere, der er med til at sikre naturindhold og arter på de berørte arealer (LBK. nr. 690 26. maj 2023, §17-19).
- Miljøstyrelsen har arbejdet for relevante støtteordninger for at understøtte implementeringen af Natura 2000-planerne.
- Miljøstyrelsen har udført en opsøgende indsats og har kontaktet nogle private lodsejere med større arealer af privat fredskov og informeret om muligheden for at søge tilskud til indsatser i de private fredskove.

Effekten af indsatserne bliver løbende vurderet i det Nationale Overvågningsprogram for Vandmiljø og Natur (NOVANA), som overvåger vandmiljøets og naturens tilstand inden for de områder, der prioriteres i forhold til de politisk fastsatte økonomiske rammer.

3.2 Foreløbig vurdering af gennemførelse af sidste Natura 2000-handleplan

Aarhus Kommune har for Brabrand Sø med omgivelser foretaget en foreløbig vurdering af, i hvilket omfang Natura 2000-planen for den forudgående periode er realiseret. Vurderingen, af hvorvidt handleplanerne er gennemført i den forudgående periode, er baseret på, om de planlagte indsatser fra sidste handleplan er opfyldt, eller der er udført tilsvarende tiltag.

I henhold til Basisanalyse 2022-2027 fremgår det, at for naturtypen rigkær er knap 60 % i moderat naturtilstand. Dette skyldes i henhold til analysen moderate artsindekser og moderate strukturindekser. Grunden til den moderate naturtilstand ligger i at 45 % af arealet med rigkær er uden drift, hvilket afstedkommer væsentlige problemer med tilgroning i høje urter og græsser.

I indeværende handleplanperiode har Aarhus Kommune igangsat afgræsning eller reintroduceret afgræsning i rigkær, der før henlå uden drift. Det er vurderingen, at der ved handleplanens udløb er igangsat afgræsning eller anden pleje, som vurderes relevant eller mulig. Stedvist er rigkærspartierne så vandlidende, at dyrene ikke kan holde vegetationen nede, hvilket resulterer i tilgroning. Stedvist har græsning måttet opgives på grund af den giftige plante "gifttyde".

Foruden igangsætning af afgræsning i rigkær, der henlå uden drift, arbejder Aarhus Kommune løbende med at evaluere effekten af de igangsatte naturtypebevarende indsatser og særligt i forhold til naturtypen "rigkær". Det betyder, at der i den forudgående handleplanperiode især er arbejdet for at sikre allerede igangsatte indsatser. Dette drejer sig om hegnsvedligeholdelse, genrydninger med opvækst af rødæl i rigkær samt høslæt i områder med rigkær, som ikke plejes med afgræsning eller med tilstrækkelig effekt af afgræsning.

Endeligt er der i forrige handleplanperiode igangsat indsatser med at udvide andelen med § 3 græssede arealer omkring Brabrand Sø og Aarslev Eng sø for på længere sigt at sammenbinde, og hvor muligt at udvide arealet med rigkær.

For skovnaturtyperne har det i de sidste 12 år været fokus på skovnaturtypebevarende drift og pleje. Det har været med til at sikre naturmæssigt vigtige strukturer i bøge og egebevoksningerne, for eksempel vedvarende skovdække med enkelte lysninger og bevare hule og døde træer (ved stormfald). I elle- og askebevoksningerne er det vigtigt at sikre, at der ikke sker ændringer i den naturlige hydrologi.

Med de igangsatte indsatser er det kommunens vurdering, at hovedparten af handleplanen for den forudgående planperiode er gennemført. Det er endvidere kommunens vurdering, at der er en vis træghed i rigkærenes respons på den igangsatte naturpleje og dermed på, hvorvidt det er muligt over en kortere periode at løfte naturtilstanden i de kortlagte kær.

Kommunen ser fremadrettet ind i flere udfordringer fra klimaforandringer bl.a. med flere skybrud og længerevarende perioder med vanddække med næringsrigt søvand i vækstsæsonen, hvor rigkærsvegetationen er særlig følsom over for vandmættet jord med næringsrigt vand. En konsekvens heraf er en acceleration af høje urter og græsser, blødere bund, tilgroning og flere næringsstoffer, som samlet vurderes at kunne forringe naturkvaliteten omkring søerne. Klimaudfordringerne med de øgede vandmængder kan forventes at få indvirkning på om handleplanens mange indsatser er tilstrækkelig til at kunne løfte og fastholde målene om en god til høj bevaringsstatus på længere sigt.

Effekten af indsatserne bliver løbende vurderet i det Nationale Overvågningsprogram for Vandmiljø og Natur (NOVANA), som overvåger vandmiljøets og naturens tilstand inden for de områder, der prioriteres i forhold til de politisk fastsatte økonomiske rammer.

4. BEHOV FOR INDSATSER

Natura 2000-planen for Natura 2000-område nr. 233 Brabrand sø med omgivelser, beskriver de konkrete mål for indsatsen. Indsatsprogrammet i Natura 2000-planerne er afstemt, så den økonomiske ramme og den krævede indsats i planerne passer sammen. Til gennemførelse af planerne stiller staten en række virkemidler til rådighed, ligesom det forudsættes, at kommunerne bidrager økonomisk via de midler, som kommunerne er blevet økonomisk kompenseret for af staten (DUT-midlerne). Der er ikke virkemidler til at håndtere udfordringerne i Natura 2000-området med klimaforandringerne, så afledte konsekvenser heraf forsøges håndteret med eksisterende virkemidler.

På baggrund af Natura 2000-planen har kommunen og Miljøstyrelsen vurderet, at der er behov for nedenstående konkrete forvaltningstiltag. Handleplanmyndigheden skal forsøge at indgå frivillige aftaler med lodsejere om drift. Hvor dette ikke er muligt, skal myndigheden påbyde en bestemt drift, hvis det er nødvendigt for opnåelse af målene i Natura 2000-planen eller for at forhindre forringelse og forstyrrelse.

Offentlige lodsejere skal selv organisere gennemførelse af indsatser på egne arealer.

Forventede indsatser		Skøn over behov:		
		Igangværende indsats (ha)	Ny indsats (ha)	Samlet behov for indsats (ha)
Lysåbne naturtyper	Græsning	7,4	0	7,4
	Rydning	1	0	Op til 1
	Høslæt	1,4	Op til 0,5	Op til 1,9
	Naturlig hydrologi	0	0	0
	Bekæmpelse af invasive arter	0	0	0

Skovnaturtyper uden fredskovspligt	Skovnaturtypebevarende drift og pleje			Op til 2
	Urørt skov			0

Skovnaturtyper med fredskovspligt	Skovnaturtypebevarende drift og pleje*			Op til 2
	Urørt skov	0		Op til 2
	Rydning af invasive arter**			0

Tabel 4: Behov for indsatser for naturtyperne.

* Indsatser planlagt for skovnaturtyper med fredskovspligt vises udelukkende som et samlet behov for indsatser med undtagelse af urørt skov, hvor igangværende indsatser også vises. Skovnaturtypebevarende drift og pleje dækker over flere indsatser. Da der kan være overlap mellem indsatstyper, og da der efter afslutning af én type indsats kan være behov for at gentage indsatstypen, er behovet for indsatser vurderet samlet.

** Rydning af invasive arter har ikke været en prioriteret indsats i første planperiode for skovbevoksede, fredskovspligtige arealer, hvorfor det ikke er muligt at angive et areal for, hvor der er igangværende indsatser fra første planperiode (2010-21).

Forventede indsatser	Skøn over behov:		
	Igangværende indsats	Ny indsats	Samlet behov for indsats
Restaurering af vandhuller	0 stk.	Op til 2 stk.	Op til 2 stk.

Tabel 5: Behov for indsatser for arter udover indsatser for naturtyper på lysåbne naturtyper og skovnaturtyper uden fredskovspligt.

Aarhus kommune har ikke igangsat indsatser i tidligere planperioder, der afsluttes. Kommunen vedligeholder indsatser, som afgræsning, genrydninger og høslæt, som er gennemført i første og anden planperiode.

På skovbevoksede arealer vil mange af de tiltag, der implementeres for skovnaturtyperne også være gavnlige for de arter, der er knyttet til naturtyperne. I nedenstående gennemgås eksempler på indsatser, der også gavner arter og fugle, hvor indsatserne i forvejen gennemføres i området jf. Natura 2000-planen.

Urørt skov samt skovnaturtypebevarende drift og pleje med bevaring af træer til naturligt henfald kan bidrage til at forbedre levesteder for områdets skovtilknyttede arter og fugle. Nogle arter og fugle er afhængige af ro i yngleperioden, lysninger eller hensigtsmæssig hydrologi.

Flagermus

For flagermus, særligt damflagermus, som er på udpegningsgrundlaget, er det vigtigt, at der er stående dødt ved med hulheder, hvor de kan bo. Ud over flagermus og fugle vil det også være til glæde for blandt andet biller og svampe.

Langt hovedparten af skovene bevares bedst ved at de passer sig selv, og der ikke sker ændring i hydrologien, jordbunden og skovdækket. Enkelte steder i skovene vil der blive lavet mindre lysninger (gerne i tilknytning til vand) til glæde for damflagermus og en række insekter og planter.

Odder

I henhold til Basisanalyse 2022-2027, **Miljøstyrelsen** er der fundet spor/ekskrementer to steder ved Aarhus Å, hvor der også ved forrige overvågningsperiode 2011-12 blev fundet spor/ekskrementer af odder. Det vurderes i basisanalysen, at arten benytter området i større grad end illustreret af overvågningen, og ud fra områdets karakter med vandløb, søer og relativt uforstyrrede områder, vurderes der at være en stabil forekomst af odder i området. Der vurderes på den baggrund ikke at være et behov for indsatser, der særskilt er målrettet arten odder.

Stor vandsalamander

Stor vandsalamander forekommer fåtalligt i N2000-området grundet få potentielle levesteder for arten. Naturpleje med afgræsning understøtter at holde de potentielle levesteder for arten lysåben og sikre dem mod tilgroning. I planperiode 2022-2027 vil Aarhus Kommune se på indsatser, der kan understøtte arten i området.

5. INDSATSER FORDELT PÅ AKTØR

Grundlæggende er ansvaret fordelt, så kommunerne er ansvarlig myndighed på alle arealer i kommunen undtagen de skovbevoksede fredskovspligtige arealer.

Miljøstyrelsen er ansvarlig myndighed for de skovbevoksede fredskovspligtige arealer. Det gælder dog, at kommunerne er ansvarlige for de arealer i fredskov, der er beskyttet efter §3 i naturbeskyttelsesloven.

Myndighederne er ansvarlige, jfr. ovenstående fordeling, for gennemførelse af handleplanen undtagen for offentlige arealer, hvor lodsejer selv er ansvarlige for at gennemføre handleplanen. De fleste indsatser er geografisk bestemt, hvorved den nævnte myndigheds- og arealdeling er gældende. Det er muligt at finde relevante Natura 2000-geodata i **MiljøGIS**. Endvidere kan overvågningsdata fra NOVANA-programmet tilgås via **Danmarks Miljøportal** og i Natura 2000-basisanalyserne.

Der kan være indsatser i Natura 2000-planens indsatsprogram, hvor der ikke er samme klare geografiske afgrænsning. I denne handleplan er der en naturlig ansvarsfordeling ud fra den geografiske afgrænsning, og dermed hvilken myndighed, der er ansvarlig for gennemførelse.

Foto: Damflagermus, ©JC Schou Biopix

Foto: Odder, ©JC Schou Biopix

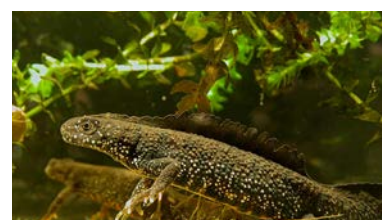

Foto: Vandsalamander, ©JC Schou Biopix

I tabel 6 neden for ses fordelingen af Natura 2000-områdets arealer fordelt på aktører.

	Naturtype	Aarhus Kommune	Miljøstyrelsen
Lysåbne naturtyper	7230 Riggær	9 ha	
	3150 Næringsrig sø	2 stk.	
Skovnaturtyper uden fredskovspligt	91E0 Elle- og askeskov	1,1 ha	
	9130 Bøg på muld	0,8 ha	
	9160 Ege-blandskov	0,05 ha	
Skovnaturtyper med Fredskovspligt	9130 Bøg på muld		1 ha
	9160 Ege-blandskov		1 ha

Tabel 6: Fordeling af naturtypearealer på aktører.

6. PRIORITERING AF DEN FORVENTEDE INDSATS

Natura 2000-planerne 2022-2027 har især fokus på en naturforvaltning, hvor man gør brug af naturens egne dynamikker. Samtidig fastholdes en række indsatser, der er kendt fra de gældende planer.

Miljøstyrelsen angiver hovedformålene med indsatserne i tredje planperiode (2022-2027) som følgende:

1. Fokus på mere naturlige processer og naturens robusthed

- 1.1. der er øget fokus på en mere naturnær forvaltning med fokus på at sikre sammenhæng i naturen og mere naturlige dynamikker i Natura 2000-områderne
- 1.2. der arbejdes for at udvide arealet med urørt skov
- 1.3. der er fokus på tiltag mod klimaforandringer og dermed områdernes robusthed over for pludselige hændelser

2. Sikre og forbedre tilstanden af den eksisterende natur og levesteder hvilket bl.a. er i overensstemmelse med 'brandmandens lov' og EU's biodiversitetsstrategi 2030

- 2.1. fortsætte arbejdet med at sikre naturtilstanden f.eks. ved naturpleje på plejekrævende arealer
- 2.2. fortsætte arbejdet med at afsøge behovet for og udlægge forstyrrelsesfrie zoner bl.a. til gavn for trækfugle, marine naturtyper og havpattedyr
- 2.3. fokus på indsatser, der gavner truede arter og fugle
- 2.4. fortsætte arbejdet med at afsøge behovet for at regulere fiskeri i beskyttede områder.

3. Bekæmpe invasive arter

- 3.1. fortsætte arbejdet med at bekæmpe invasive arter.

Nærværende naturhandleplan for Natura 2000-områderne i Aarhus Kommune indeholder en prioritering af den forventede forvaltningsindsats i planperioden. Prioriteringen er sket på baggrund af opgørelsen af behovet for konkrete indsatser (se kapitel 4). Den nedenstående prioritering afspejler således den forventede tidsfølge af indsatsen i forbindelse med de konkrete forvaltningstiltag.

- Aarhus Kommune vil i forbindelse EU-Life (PROJECT 101074453 – LIFE21-NAT-EE-UrbanLifeCircles) gennemføre supplerende indsatser med høslæt i tilknytning til rigkær.
- Fortsat sikring af indsatsen fra planperioden 2016-2021. Pleje af naturtypen rigkær prioriteres og sikres en fortsat hensigtsmæssig drift.
- Planlægge for en skovnaturtypebevarende skovdrift i skovnaturtypen bøg på muld.

I arbejdet med indsatsen for de lysåbne naturtyper prioriteres en opsøgende/faciliterende indsats over for særlige lodsejergrupper:

- Lodsejere, som er særligt interesserede i at gennemføre/videreføre en indsats – ved f.eks. at gentegne græsningsaftaler, der udløber i planperioden.
- Lodsejere, med arealer der kan bidrage til at sikre sammenhæng i naturen.
- Lodsejere med særligt store arealer omfattet af Natura 2000-planen.
- Miljøstyrelsen vil for de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer kontakte private ejere af fredskovsarealer større end 20 ha med henblik på at informere om muligheden for en mere skovnaturtypebevarende drift, tiltag for arter og muligheden for at udlægge til urørt skov.
- Miljøstyrelsen vil fortsat prioritere at indgå i relevante Life-projekter nye som gamle.

7. FORVENTEDE INITIATIVER OG PLAN FOR INTERESSENTINDDRAGELSE

Det er Aarhus Kommunes og Miljøstyrelsens hensigt at planlægge og udføre projekterne som vist i nedenstående tabel 7, og i den forbindelse tager myndighederne en række initiativer for at inddrage lodsejere og andre interessenter i projekterne.

Tabel 7 viser myndighedernes plan for interessentinddragelse. Der kan ske ændringer, hvis det ønskes af lodsejerne, eller hvis andre forhold taler for det.

Projekt navn	Initiativ	Tidsplan	Myndighed
Møder med Det Grønne Råd	Kommunerne afholder møder 3 gange årligt og har emnet på dagsordenen, når det er relevant eller efterspørges	Hele planperioden	Aarhus Kommune
Orientering om planerne til lodsejere	Aarhus Kommune afholder møder med lodsejere med større arealandel i Natura 2000-området	Hele planperioden	Aarhus Kommune
Restaurering af op til to vandhuller – levested for stor vandsalamander	Inddragelse af dyreholdere	2023-2025	Aarhus kommune
Supplerende høslæt, hvor græsning er utilstrækkelig	Inddragelse af dyreholdere samt private lodsejere, hvor indsatser finder sted på privat jord	Hele planperioden	Aarhus Kommune
Genrydning i rigkær	Inddragelse af dyreholdere samt lodsejere, hvor indsatser finder sted på privat jord	Hele planperioden	Aarhus Kommune
Vejledning om tilskud til "pleje af græs- og naturarealer"	Aarhus Kommune understøtter hjælp til råd og vejledning hos landbrugets konsulenttjenester	Hele planperioden	Aarhus Kommune
Kontakt til ejere af skovbevoksede fredskovspligtige habitatskovarealer	Miljøstyrelsen kontakter skovejere med mere end 20 ha skovhabitatarealer og orienterer om muligheder for tilskud	Hele planperioden	Miljøstyrelsen
Vejledning om mulige tiltag i skovhabitatnatur	Miljøstyrelsen understøtter en vejledningstjeneste til de private skovejere, hvor de kan søge gratis råd og vejledning omkring skovhabitatnatur	Hele planperioden	Miljøstyrelsen
Møder med Grønt Fremdriftsforum	Miljøstyrelsen afholder møder med Grønt Fremdriftsforum og vil sætte emnet på dagsordenen, når det er relevant eller efterspørges	Hele planperioden	Miljøstyrelsen

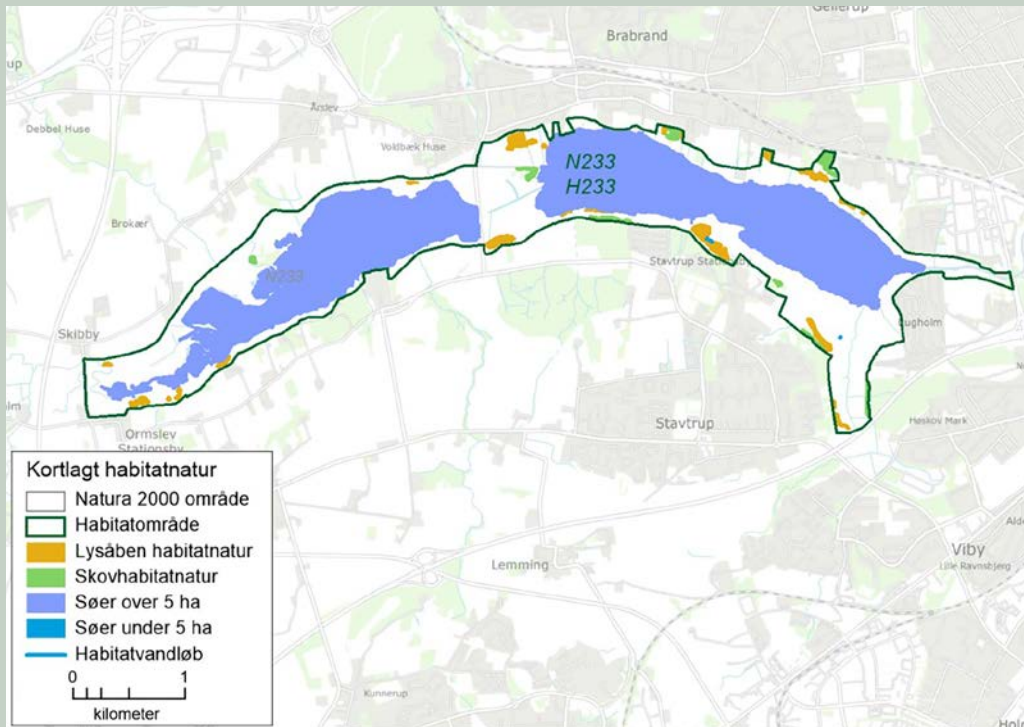
*Dette varetages for nuværende af Dansk Skovforening.

Projekterne gennemføres som udgangspunkt ved frivillige aftaler, og derfor er det i mange tilfælde ikke på nuværende tidspunkt muligt at beskrive hvornår projekterne fysik bliver udført. Aarhus Kommune og Miljøstyrelsen vil i hvert enkelt tilfælde sørge for, at relevante interessenter bliver inddraget.

BILAG:

KORTBILAG OG UDPEGNINGSGRUNDLAG

Herunder er indsat relevante kortbilag med afgrænsning af Natura 2000-område og kortlagte naturtyper.

Oversigtskort over Natura 2000-områder. På kortet vises områdets kortlagte habitatnaturtyper. Der er flere søer over 5 ha i området. Søerne er omfattet af vandområdeplanen.

Kilde: Kort fra Miljøstyrelsen – basisanalyse 2022-2027.

Udpegningsgrundlaget er opdelt efter de habitat- og/eller fuglebeskyttelsesområder, som Natura 2000-området består af. Hver habitattype og -art har en talkode, der er angivet i parentes (jf. habitatdirektivets bilag 1 og 2). Derudover er det angivet med *, om der er tale om en prioriteret naturtype jf. [habitatdirektivet](#).

Udredningsgrundlag nr. 233		
Naturtyper	Næringsrig sø (3150)	Rigkær (7230)
	Bøg på muld (9130)	Ege-blandskov (9160)
	Elle- og askeskov* (91E0)	
Arter	Stor vandsalamander (1166)	Odder (1355)
	Dagflagermus (1318)	

Tabellen viser naturtyper og/eller arter på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området. Tal i parentes henviser til de talkoder, som benyttes for naturtyper og arter fra habitatdirektivets bilag 1 og 2. * angiver, at der er tale om en prioriteret naturtype jf. habitatdirektivet.

Kilde: Natura 2000-basisanalyse 2022-2027, Miljøstyrelsen, 2023.

Miljøministeriet
Miljøstyrelsen
Tolderlundsvej 5
5000 Odense C

TEKNIK OG MILJØ
Århus Kommune
Karen Blixens Boulevard 7
8220 Brabrand

